

Archief en mensenrechten

Beeldvorming in de praktijk: musea, archieven en het erfgoeddenken

Standaarden en content management in de elektronische leeromgeving

'Audit and certification in digital preservation'

Archief en mensenrechten

Kaapstad, 21-25 oktober 2003

De *Conférence Internationale de la Table ronde des Archives* (Citra) van 2003, de derde in een serie van drie bijeenkomsten over 'Archief en samenleving', stond in het teken van 'Archief en mensenrechten'. Meer dan 100 directeurs van nationale archiefdiensten en vertegenwoordigers van beroepsverenigingen van archivariissen uit de hele wereld waren op uitnodiging van de Internationale Archiefraad (ICA) in Kaapstad (Zuid-Afrika) bijeen. Zij wisselden ervaringen uit over de relatie tussen mensenrechten en archief, een thematiek die in de landen waar een autoritair en repressief regime onlangs door een democratische rechtsstaat is vervangen, zeer nauw bij de dagelijkse noden en verzuchtingen van de burgers aansluit. In jonge democratieën blijft het recente verleden immers het dagelijkse politieke en sociale leven beheersen. De repressie is voorbij, maar de herinnering eraan en ook de gevolgen ervan zijn nog zeer reëel.

Het optreden van repressieve regimes vond zijn neerslag in diverse archiefstukken. In de openingstoespraak verklaarde emeritus-aartsbisschop Desmond Tutu dat dankzij de bewaarde archieven niemand kan zeggen: "ik weet het niet". Hij verklaarde beschaamd te zijn over de periode van de Apartheid, maar "het is een periode die deel uitmaakt van onze geschiedenis", een geschiedenis die nu bewaard is in het Nationaal Archief om te herinneren "aan het kwaad en aan datgene waartoe wij in staat zijn". Volgens bisschop Tutu zijn archieven "crucial to hold us accountable. They are indispensable as deterrents against a repetition of this ghastliness and they are powerful for us to say 'Never again'. They are a potent bulwark against human rights violations. We must remember our past so that we do not repeat it". Deze toespraak van de voormalige voorzitter van de Zuid-Afrikaanse Waarheids- en Verzoeningscommissie zette de toon: archieven zijn getuigen, zij zijn het middel bij uitstek waarmee de overheid rekenschap geeft over haar doen en laten. Archieven zijn een wezenlijke ondersteuning voor de rechten van de mens. Zij zijn een bolwerk tegen de schending ervan.

In een eerste vergadersessie kwam het overheidsarchief aan bod. Guy Braibant (Frankrijk) had het in zijn boeiende tekst

– die door Martine de Boisdeffre, directrice van de Archives de France, werd voorgelezen – over 'Archief en mensenrechten' in het algemeen. Hij benadrukte de maatschappelijke rol van archieven als bron van recht en informatie, als ondersteuning van een transparant overheidshandelen en van een grotere participatie van de burger, en als getuigenis over de schendingen van mensenrechten. De Spaanse archivaris **Antonio González Quintana**, vooral bekend door zijn rapport over de archieven van repressieve regimes (in *Janus*, 1998/2 - Engelse versie - en 1999/1 - Franse versie), toonde op overtuigende wijze het belang aan van het bewaren en raadpleegbaar maken van deze archieven. Enkel dankzij de informatie die archiefbescheiden bevatten kunnen slachtoffers en/of hun nabestaanden voor hun rechten opkomen, het doorstane leed en onrecht bewijzen en een eis tot schadevergoeding of rechtsherstel ondersteunen. Elke persoon heeft daarenboven ook het recht om te weten welke gegevens er over zijn persoon werden verzameld (*habeas data*). González Quintana benadrukte ook het recht van de samenleving om de geschreven neerslag over inbreuken op mensenrechten te bewaren en om te weten wat tijdens het repressief regime is gebeurd. Hij deed dan ook een dringende oproep om de archieven die door de repressieve regimes zijn gevormd, op te sporen en aan de nieuwe democratische overheid over te dragen. Zo komen deze archieven in het nationaal archief terecht, waar zij op een professionele wijze en met respect voor wet- en regelgeving zullen worden bewaard en ontsloten.

Bij onrecht of verdrukking denkt men op de eerste plaats aan het optreden van repressieve regimes. Toch heeft ook in democratische samenlevingen de overheid heel wat onrecht gepleegd. Slachtoffers kunnen dan vaak enkel op basis van overheidsarchief bewijzen wat hen is aangedaan. Centraal in de uiteenzetting van **Gabrielle Nishiguchi** (Canada) stond de vraag naar de rol van een nationale archiefdienst in vredes- en in oorlogstijd bij de verdediging van de rechten van de burger en naar de taak die er dienaangaande voor de individuele archivaris is weggelegd. Speciaal voor Canada herinnerde Nishiguchi aan het lot van de 23.000 Canadezen van Japanse origine die er tijdens de Tweede Wereldoorlog werden geïnterneerd of (in 20% van de gevallen) naar Japan zijn gedeporteerd. Het was overigens niet de eerste keer dat de Canadese overheid burgers van vreemde afkomst viseerde. Ongeveer 80.000 Canadezen van Oekraïense afkomst werden tijdens de Eerste Wereld-

oorlog als 'bondgenoten van de vijand' beschouwd en ongeveer 5.000 van hen werden als krijgsgevangenen geïnterneerd. Ook herinnerde de spreker aan de vele duizenden kinderen die in de jaren 1920 tot 1990 in Canadese kostscholen werden verwaarloosd, vaak mishandeld en van hun familie en hun eigen cultuur werden gescheiden, enkel en alleen omdat zij qua afkomst tot de inheemse bevolking (*aboriginals*) behoorden. In al deze gevallen zijn archieven voor de slachtoffers een onmisbaar instrument om leed en onrecht te bewijzen en om eeerherstel en schadevergoeding te eisen. Nishiguchi meent dan ook dat de archivaris de zijde van de zwakkere moet kiezen en zorgen dat archieven die over zulke schendingen van mensenrechten documenteren bij archiefselectie niet worden vernietigd.

Klaus Oldenhage (Bundesarchiv Koblenz, Duitsland) zette uiteen hoe Duitsland al twee keer geconfronteerd werd met archief van repressieve regimes. Eerst was er dat van het nazi-regime, waardoor – vooral nadat de meeste archieven door de westerse geallieerde bezetters waren gerestitueerd – het voor het Bundesarchiv mogelijk werd constructief mee te werken aan het oplossen van vragen die zowel de gerechtelijke diensten als de slachtoffers en hun nabestaanden stelden. Het ging zowel om het vaststellen van de verantwoordelijkheid voor begane misdaden, als om het bewaren en ontsluiten van archief dat restitutie van goederen of het uitbetalen van schadevergoeding mogelijk kon maken. Bij het ineensinken van de Duitse Democratische Republiek (DDR) werden nog meer documenten van het Nazi-regime raadpleegbaar, vooral dan over de gedwongen tewerkstelling van niet-Duitse arbeiders tijdens de oorlog. Ook over de restitutie van joodse tegoeden werd door het opduiken van voorheen niet raadpleegbare documenten grote vooruitgang geboekt. De hereniging van beide Duitslanden had ook tot gevolg dat bijna van de ene op de andere dag de zo goed als volledige archieven van de *Staatssicherheitsdienst* (Stasi), van de eenheidsorganisaties en van de SED (Sozialistische Einheitspartei Deutschlands) beschikbaar werden. Zo kon een begin worden gemaakt met de studie van de werking van de Stasi en werd het mogelijk om gehoor te verlenen aan de vragen van diegenen die in de DDR wegens politieke redenen vervolgd of geschaduw waren. Het feit dat de Stasi-archieven – mede onder druk van de burgerrechtenbeweging van de voormalige DDR – onder de bevoegdheid werden geplaatst van een speciaal opgerichte Bundeszentrale waarop een specifieke wetgeving van toepassing werd en niet aan het Bundesarchiv werden toevertrouwd, wekte heel wat wrevel op bij de archivariissen van het Bundesarchiv die toch wel wat ervaring hadden bij het behandelen van de archieven uit de Nazi-tijd. Oldenhage pleitte er dan ook voor dat archief van repressieve regimes aan de bestaande openbare archiefdiensten zou worden overgedragen. Openbaar archief moet immers steeds een retrospectieve controle op het bestuur mogelijk maken. Daarom is volgens hem de openbare archiefdienst het best geschikt om deze taak uit te voeren.

Na de Rwandese genocide (1992) installeerde de Uno in 1995 in Arusha (Tanzanië) een Internationaal Oorlogs-tribunaal voor Rwanda (International Criminal Tribunal for Rwanda - ICTR). Aan dit internationaal gerechtshof is een 'Judicial Records and Archives Unit' verbonden. Hoe deze dienst werkt en welke bijdrage hij kan leveren voor betere informatie over en betere vervolging van misdaden tegen de menselijkheid, werd uiteengezet door **Tom Adami**, de uit Australië afkomstige archivaris van het ICTR.

In de tweede vergadersessie werd aandacht besteed aan de rol van de archieven van internationale niet-gouvernementele organisaties. De eerste spreker was de energieke, in Chili werkende **Gloria Alberti**, verantwoordelijke van het Regionaal Unesco-Bureau voor Vorming in Latijns-Amerika en de Caraïben. In "De 'Archieven van de pijn' in Latijns-Amerika" benadrukte zij het werk van diverse niet-gouvernementele mensenrechtenorganisaties bij het opsporen, het bewaren en het ter beschikking stellen van archief- en documentatiemateriaal over schendingen van mensenrechten. Vaak waren deze organisaties reeds actief in de periode van de dictatuur en wilden zij toen al zo veel mogelijk gegevens over de door de overheid begane misdaden bewaren voor het geval het regime het officiële bewijsmateriaal zou doen verdwijnen. Deze 'informele informatienetwerken' hebben na de val van de dictaturen in belangrijke mate bijgedragen tot intensieve speurtochten die uiteindelijk hebben geleid tot het terugvinden van het verborgen en verloren gewaand repressiearchief van de Stroessner-dictatuur (Paraguay) of van het archief van de federale politie in Rio de Janeiro (Brazilië). Aansluitend bij de uiteenzetting van Gloria Alberti schelste **Patricia Tappáta de Valdez**, directrice van de overkoepelende niet-gouvernementele mensenrechtenorganisatie Memoria Abierta. Acción Coordinada de Organizaciones de Derechos Humanos (<http://www.memoriaabierta.org.ar>) hoe een en ander concreet in Argentinië wordt georganiseerd. Memoria Abierta bewaart in Buenos Aires het archief van zes organisaties, onder andere dat van de 'Madres de Plaza de Mayo', van de 'Abuelas de Plaza de Mayo', van de 'Familiares de Desaparecidos y Detenidos por Razones Políticós', van de 'Fundación Memoria Histórica y Social Argentina' en van de 'Servicio Paz y Justicia'. Alles samen betreft het ongeveer 18.000 documenten. Memoria Abierta heeft ook een project om zo veel mogelijk mondelinge getuigenissen over het staatsterrorisme in Argentinië te verzamelen. Ook wordt de oprichting van een museum over de schending van de mensenrechten en de strijd van mensenrechtenorganisaties in Argentinië voorbereid. Daarnaast is er het 'Proyecto Patrimonio Documental', dat de bewaring, de ordening en de ontsluiting van de archieven van mensenrechtenorganisaties ondersteunt. Een verzameling foto's (nu al meer dan 2.000) maakt het mogelijk de plegers van misdaden tegen de menselijkheid en hun slachtoffers te identificeren en een 'topografie van de herinnering' uit te tekenen. Naast de aandacht en de zorg voor private archieven is er ook aandacht voor openbare archieven (archieven van geheime

diensten uit de tijd van de dictatuur, maar ook archieven van de 'Comisiones de Reparación') en voor de archieven van politici. De uiteindelijke bedoeling is mee te werken aan de opbouw van een democratisch Argentinië zonder geheugenverlies. De geciteerde website is bij dit alles een zeer goed communicatiekanaal.

Hoe de gegevens uit het archief van het Internationale Rode Kruis kunnen leiden tot het terugvinden van informatie van verdwenen personen en hoe slachtoffers van oorlog en geweld hun vaak zeer traumatische levensgeschiedenis op basis van archiefbescheiden kunnen reconstrueren, werd helder uiteengezet door **Georges Willemin**, archivaris van het Internationale Rode Kruis en vice-voorzitter van de Vereniging van Zwitserse archivariissen (<http://www.ifrc.org/who/archives.asp>). Hij wees op het belang van het archief van de Centrale Zoekdienst van het Internationale Rode Kruis en op het centrale archief van Internationale Comité van het Rode Kruis. De Ford Foundation (New York, USA, opgericht in 1938 - <http://www.fordfound.org>) heeft als opdracht de democratische waarden te bevorderen, armoede en onrecht in de wereld te verminderen, internationale samenwerking te promoten en de menselijke ontplooiing te stimuleren. Daartoe heeft de stichting een aantal projecten waarbij archief en mensenrechten uitdrukkelijk aan de orde zijn. **Alan Divak**, archivaris van de Foundation, stelde achtereenvolgens drie projecten voor: 1° The Historical Memory Initiative in the Southern Cone of Latin America, een project ter ondersteuning van het werk van niet-gouvernementele mensenrechtenorganisaties ter bewaring en ter valorisatie van archief en documentatie van en over repressieve regimes; 2° The International Memorial Society in the former Soviet Union, een project dat in 1987 werd opgezet om de herinnering aan de slachtoffers van het stalinisme levend te houden, te ijveren voor rehabilitatie van deze slachtoffers en om te waken over de democratie en de eerbiediging van de mensenrechten in de huidige samenleving en 3° The National Security Archive in the United States, een niet-commerciële, niet-gouvernementele onderzoeksbibliotheek die tot doel heeft de voor raadpleging vrijgegeven Amerikaanse overheidsdocumenten te verzamelen, te bewaren en te verspreiden.

Het zal niemand verbazen dat op een Citra die in Afrika werd gehouden, aandacht wordt besteed aan de bewaring van het geheugen van de Afrikaanse traditionele samenleving. De titel van de derde sessie luidde dan ook 'Preserving the Memory of African Traditional Societies: Archives and the Right of Dignity'. **Idrissa Yansambou**, directeur van de Archives Nationales van Niger, had het over de bewaring van orale en neergeschreven bronnen, met name over samenwerking tussen de nationale archiefdienst van Niger, het klankarchief in Niamey en het Abdou Mounouni-Departement voor Arabische Studies van de Universiteit aldaar. **Henry Bredekamp**, directeur van IZIKO - Museums of Cape Town (www.museums.org.za/iziko), bracht onder de titel 'Mensenrechten, orale geschiedenis en geheugen van de inheemse volkeren' verslag uit over het Nationaal Zuid-

Afrikaans project voor orale geschiedenis en ging speciaal in op het onderzoeksproject over de – in de jaren 1960 tot 1980 – door het apartheidregime georganiseerde gedwongen migratie van een autochtoon kustvolk van vissers (de Griqua) naar een ver van de zee gelegen gebied in het binnenland. Ter illustratie werden enkele getuigenissen op videoband getoond van personen die eertijds gedwongen werden hun huizen en werk te verlaten om zich elders te vestigen.

Graham Dominy, Nationaal Archivaris van Zuid-Afrika, lichtte het door de Republiek Mali en de Republiek van Zuid-Afrika samen ondersteunde project om de collectie van middeleeuwse Arabische handschriften die in Timboektoe worden bewaard te redden. Het gaat om een uitzonderlijk maar zeer bedreigd cultureel erfgoed dat dankzij internationale Afrikaanse samenwerking wordt gered. Als laatste spreker gaf **Mbaye Thiam**, directeur van de École des Bibliothécaires, Archivistes et Documentalistes van Dakar (Senegal), een uiteenzetting over de rol en de verantwoordelijkheid van de archivaris bij het tot stand brengen van een beter archiefbeheer, waardoor archieven een eersterangsrol kunnen spelen in het uitbouwen van een democratische transparante samenleving.

Naast de plenumvergaderingen hadden in de marge van de Citra zoals gebruikelijk een aantal commissie- en sectievergaderingen plaats. Zo was er een bijeenkomst van de ministers van negen landen uit Oost- en Zuidelijk Afrika die het archiefwezen onder hun bevoegdheid hebben. Zij stelden een belangrijke verklaring op die als 'Bijlage' bij de slotresoluties van de Citra werd gevoegd. Ook de archivariissen van Franssprekende Afrikaanse landen en de leden van de Oost-Afrikaanse regionale tak van de ICA (ESARBICA) kwamen samen. In de algemene vergadering van de ICA/SPA (de Sectie van Beroepsverenigingen van Archivariissen van de ICA) lichtten de aanwezigen de werking van hun vereniging toe. Ondergetekende bracht namens de VVBAD verslag uit over de werking van de Sectie Archief en Hedendaags Documentbeheer. Hij ging speciaal in op de VVBAD-publicaties (*Bibliotheek- & archiefgids* met archivalistische bijdragen en een internationaal tijdschriftenoverzicht en *Info* met Vlaams en internationaal archiefnieuws), op de archiefstudiedagen (met een publicatie, in 2003, over archiefselectie in Vlaanderen) en op de werkgroepen van de Sectie. Ook de internationale contacten (o.a. de studiereis naar archiefdiensten te Madrid en in Castilla-León, met de bijbehorende publicatie, in de lente van 2003) kwamen aan bod. Ten slotte werd aangestipt dat ook Vlaamse archivariissen betrokken waren bij de in 2003 verschenen *Archiefterminologie voor Nederland en Vlaanderen*. Het ICA/SPA-bestuur deelde vervolgens mee dat er op het Internationaal Archiefcongres te Wenen (augustus 2004) een inbreng vanwege de SPA zal zijn. Verder zal in de loop van de komende jaren door de ICA/SPA aandacht worden besteed aan het in praktijk brengen van de in 1996 aangenomen deontologische code voor archivariissen en aan de kwaliteitseisen die aan de hedendaagse archivaris

worden gesteld. Ook de vraag naar de mogelijke erkenning van de gediplomeerde archivaris als een gekwalificeerd specialist (*Registered archivist*) werd gesteld.

Naast de unieke gelegenheid om in korte tijd een grote hoeveelheid informatie over het vakgebied op te doen, biedt een Citra de mogelijkheid om collega's uit de hele wereld te leren kennen en vriendschapsbanden te smeden. Het aantal deelnemers aan de bijeenkomst is beperkt en de open en collegiale sfeer bevordert het contact. De organisatie door de Zuid-Afrikaanse collega's was uitstekend en hoewel de dagen erg gevuld waren, hadden de deelnemers toch nog de gelegenheid kennis te maken met het Cape Town Archives Repository - Kaapstad Argiefbewaarplek, waar naast het Kaaps archief van de VOC, ook het meer recente openbaar archief van de Kaap wordt bewaard. Naar goede gewoonte waren er ook enkele excursies. Memorabel was het bezoek aan de gevangenis op Robbeneiland, waar veel Zuid-Afrikaanse anti-apartheidstrijders gevangen zaten. De Citra-deelnemers werden er door een voormalig medegevangene van Nelson Mandela verwelkomd en rondgeleid. Zijn getuigenis en de site zelf maakten op iedereen een diepe indruk.

Kaapstad is prachtig gelegen en Zuid-Afrika is een mooi land met een rijk, maar pijnlijk verleden. Ook vandaag worstelt het nog met grote politieke en sociale problemen. Deze realiteit werd voor de deelnemers niet verborgen gehouden. Niemand kon immers de ogen sluiten voor de immense *townships*, de vreselijke en mensonwaardige krottenwijken waarin miljoenen Zuid-Afrikanen aan de rand van stad en de samenleving leven, langs de invalswegen naar

de steden, maar soms ook op amper enkele meter van een wijk met dure villa's waar achter hoge muren en prikkeldraad andere Zuid-Afrikanen wonen. Al is de Apartheid voorbij, de schaduwen van het verleden zijn er nog steeds. Deze werkelijkheid is samen met de grote werkloosheids- en gezondheidsproblemen een zware hypotheek bij het uitbouwen van een multiculturele rechtsstaat. Het nieuwe Zuid-Afrika wil, uit respect voor het leed uit het verleden, omwille van de aandacht voor de noden en de verzuchtingen van vandaag en met het oog op een betere toekomst, het verleden niet verstoppen of negeren. Daarom wil het grote zorg besteden aan het bewaren en valoriseren van alle archief, ook het archief dat door het repressieve apartheidsregime is gevormd. Zo hopen de Zuid-Afrikanen met hun verleden in het reine te komen en recht te doen aan iedereen die onrecht heeft geleden. De Internationale Archiefraad heeft, door op de XXXVIIste Citra het thema 'Archief en Mensenrechten' centraal te stellen en door deze bijeenkomst in Kaapstad te organiseren, duidelijk benadrukt dat archieven, archiefdiensten en archivariissen een niet te negeren maatschappelijke rol vervullen. Op de laatste dag van de bijeenkomst keurden de aanwezige afgevaardigden een aantal resoluties goed over de besproken thema's. Een Nederlandse vertaling volgt hierna. De officiële Engelse en Franse versies van de tekst zijn op de website van de ICA (<http://www.ica.org>) raadpleegbaar (klikken op Citra).

Gustaaf Janssens, Archivaris van het Koninklijk Paleis Brussel), Docent Archivistiek aan de KU Leuven en aan de GGS Archivistiek en Hedendaags Documentbeheer (VUB-KU Leuven-UGent)
cap@kppr.be

XXXVIIste Conférence internationale de la Table ronde des Archives Resoluties van de vergadering van afgevaardigden van de Internationale Archiefraad Kaapstad, 24 oktober 2003

(vertaling: Gustaaf Janssens)

De directeurs van de nationale archiefdiensten en de voorzitters van de nationale beroepsverenigingen, leden van de Internationale Archiefraad (CIA-ICA), in Kaapstad bijeen ter gelegenheid van de XXXVIIste Citra (Conférence internationale des Archives)

Algemene resoluties

1.1. Herinnerend aan het recht en aan de plicht van elk land om zijn cultureel erfgoed te verdedigen en verwijzend naar de in 2001 door de Unesco in 2001 unaniem aanvaarde Algemene Verklaring, steunen het project van internationale overeenkomst met betrekking tot de culturele verscheidenheid, waarvan de verdere uitwerking door de 32ste Algemene Vergadering van de Unesco in principe is aangenomen;

1.2. Herinnerend aan de resolutie van de Citra te Marseille in 2002, doen

een beroep op hun regeringen om tussenbeide te komen op de wereldtop-conferentie over de Informatiemaatschappij, teneinde de preservering en de raadpleegbaarheid van archief op lange termijn te bevorderen;

1.3. Diep bezorgd door de brandstichtingen en de plunderingen die archiefdiensten en andere culturele instellingen in Irak in de lente van 2003 hebben getroffen, alsook door het wegvoeren van overheidsarchief, sluiten zich aan bij de resolutie die op 9 september 2003 door de Ifla is aangenomen en doen een oproep:

- tot de regeringen die de Conventie van Den Haag van 1954 en het Tweede Protocol van 1999 tot bescherming van cultureel erfgoed in geval van oorlog nog niet hebben geratificeerd, om dit vooralsnog te doen;
- tot de coalitiestrijdkrachten in Irak om, in nauwe samenwerking met Iraakse specialisten, de archieven in Irak te beschermen, toe te laten de schade op te nemen, actieplannen om de schade te herstellen te ontwikkelen en om de nodige gelden te voorzien voor de wederopbouw, de uitrusting en de noodzakelijke financiering van het Iraaks nationaal archiefsysteem;
- tot alle landen, om onmiddellijk maatregelen te nemen om de handel in oudheidkundige voorwerpen en archiefstukken aan banden te leggen, en om de inspanningen te ondersteunen die worden gedaan om de infrastructuur van de informatievoorziening in Irak wederop te bouwen en om het waardevol documentair erfgoed dat nog ter plaatse is te bewaren;

- tot de leden van de Internationale Archiefraad, om in hun land een Nationaal Blauwe Schild Comité op te richten, om in geval van gewapend conflict of natuurramp het cultureel erfgoed te beschermen;
- tot de betrokken organisaties van de Verenigde Naties, om in hun vredesmandaat het voorkomen van vernietiging en van verplaatsing van archief uitdrukkelijk op te nemen.

Resoluties betreffende archieven in Afrika

2.1. Zijn verheugd dat de ministers verantwoordelijk voor archiefzaken van negen landen in Oost- en Zuidelijk Afrika, aanwezig op de Citra te Kaapstad, een verklaring hebben goedgekeurd, waarin zij de preservering van archieven in Afrika en hun gebruik ten bate van een goed bestuur, door professionele samenwerking willen verzekeren.

Nodigen de Afrikaanse regeringen uit om, in het raam van de Afrikaanse Unie en van het nieuwe samenwerkingsakkoord voor de ontwikkeling in Afrika, een programma van modernisering van de administratie te lanceren, door de nationale archiefdiensten op te dragen archiefbeheersystemen uit te bouwen die tot doel hebben de administratie efficiënter te doen werken, de principes van goed bestuur te bevorderen en aan de burgers toe te laten hun recht op informatie uit te oefenen, en door aan de archiefdiensten van de overheid het gezag, de autonomie en de nodige middelen te geven om dit doel te bereiken.

2.2. In overweging nemend dat oude handschriften in Afrika erg bedreigd zijn,

- begroeten het gezamenlijk conserveringsinitiatief van de Republiek van Zuid-Afrika en de republiek Mali met betrekking tot de Arabische handschriften in Timboektoe;
- nodigen de Afrikaanse en Arabische staten uit om samen acties te ondernemen om alle oude handschriften in Afrika op te sporen en te beschermen;
- ondersteunen de voorstellen overgemaakt aan de Unesco om de in Timboektoe bewaarde handschriften in het Register van het Werelderfgoed in te schrijven.

2.3. Overwegend het belang van de mondelinge traditie voor het herstel van sedert lang met de voeten getreden rechten van de autochtone bevolking en voor het uitbouwen van hun identiteit, nodigen de Afrikaanse regeringen uit om, samen met de Internationale Archiefraad een Pan-Afrikaanse interdisciplinaire conferentie over het beheren en het bewaren van de orale traditie te organiseren.

Resolutie over archief betreffende de schending van mensenrechten

3. Herinnerend aan de resoluties

- van de Citra te Edinburg in 1997 betreffende de hulp aan landen betrokken bij de aanbevelingen geformuleerd in de door de Unesco en de Internationale Archiefraad in 1995 uitgevoerde studie aangaande de archieven van de veiligheidsdiensten van voormalige repressieve regimes,
- van het Internationaal Archiefcongres te Sevilla in 2000, waarbij werd voorgesteld om, in overeenstemming met de richtlijnen in de geciteerde studie, een programma te ontwikkelen voor de bewaring van deze archieven,
- van de Citra te Marseille in 2002 betreffende het overdragen aan de Latijns-Amerikaanse nationale archiefdiensten van de archieven van de politie en van hospitalen uit de tijd van de repressieve regimes;

Verwijzend naar de aanbevelingen van de Raad Europa van 2000 betreffende de raadpleegbaarheid van archief, en van 2002 betreffende de openbaarheid van bestuursdocumenten,

Overwegend het fundamenteel belang van archief in alle landen – zeer speciaal

in periodes van overgang naar democratie – als basis voor de rechten van slachtoffers die genoegdoening willen verkrijgen, als wezenlijk element van het collectieve geheugen, als instrument om de verantwoordelijkheid voor de schending van de mensenrechten vast te stellen en als element bij verzoening en bij het promoten van algehele gerechtigheid,

Overwegend het feit dat archieven van vitaal belang zijn, zowel voor de verdediging van de collectieve als van de individuele rechten van personen, van minderheden en van autochtone bevolkingsgroepen,

Zeer bezorgd wegens de bedreiging waaraan openbare en private archieven die informatie bevatten over schendingen van mensenrechten bloot staan, vooral in die landen waar conflicten heersen waar minderheden bij betrokken zijn,

Bezorgd om te verhinderen dat onderdrukking zou wekeren en om te verhinderen dat er in de toekomst andermaal dergelijke schendingen van mensenrechten zouden gebeuren:

3.1. Bevelen aan de overheid en aan de internationale organisaties aan:

3.1.1. teneinde de effectieve uitoefening van de hoger aangestipte rechten toe te laten, te waken over de redding en de bewaring van archieven die over begane misdaden documenteren, zeer in het bijzonder de archieven van veiligheids- en politiediensten, van waarheids- en verzoeningscommissies, van rechtbanken en van internationale gerechtshoven, van intergouvernementele en van internationale organisaties voor de verdediging van de rechten van de mens, alsook van de archiefbestanden bijeengebracht en gevormd door niet-gouvernementele organisaties,

- door deze archieven zo veel mogelijk onder het toezicht van nieuwe democratische overheden en onder het gezag van openbare archiefdiensten te plaatsen;
- door zoveel mogelijk de goedkeuring of aanpassing van wetgeving te bevorderen, het bijeenbrengen en de redding van deze archieven te verzekeren en overbrengingsakkoorden tussen openbare archiefdiensten en organisaties die zelf niet kunnen instaan voor de bewaring van hun archief aan te moedigen,
- door aan de openbare archiefdiensten de nodige middelen inzake financiën en personeel ter beschikking te stellen, zodat zij in staat zijn de bewaring, de ordening en de ter beschikkingstelling van de archieven te verzekeren;
- door de gewetensvrijheid en de beroepsethiek van de archivariissen zoals geformuleerd in de op het Internationaal Archiefcongres te Peking in 1996 aanvaarde deontologische code voor archivariissen te respecteren;

3.1.2. Het bestaan van deze archiefbestanden bekend te maken en hun raadpleegbaarheid mogelijk te maken, door:

- aangepaste wettelijke maatregelen te treffen met betrekking tot het ter beschikking stellen van deze archieven,
- er over te waken dat deze maatregelen zowel de private levenssfeer als de bekommernis om de waarheid aan het licht te brengen zullen respecteren,
- informatiekkanalen te ontwikkelen om de gebruikers te informeren en begeleiden bij het vinden en gebruiken van deze archieven, zodat deze informatie bij het grote publiek bekend wordt.

3.2. Nodigen de Internationale Archiefraad en de Unesco uit om een preservingsprogramma betreffende deze archieven te ontwikkelen, inhoudende:

- het opstellen, in samenwerking met alle betrokken instellingen en verenigingen, van een internationale archiefgids betreffende de geschiedenis van de schending van de mensenrechten, opdat deze archieven geïdentificeerd, gelokaliseerd en bekend zouden worden,

- de actualisering van de in 1995 uitgevoerde studie over archieven van veiligheidsdiensten van voormalige repressieve regimes;
- de aanbeveling aan alle lidstaten van de Unesco om systematisch de archieven van de veiligheidsdiensten van voormalige repressieve regimes, alsook de archieven van mensenrechtenorganisaties in het Register van het Werelderfgoed in te schrijven;
- de verspreiding en de vertaling van de gids van archieven van niet-gouvernementele internationale organisaties, opgesteld krachtens de resolutie van de CITRA van 2001 te Reykjavik.

Bedankingen

4. Danken Mgr. Desmond Tutu, President Ketumile Masire en de heer Ahmad Kathrada voor hun persoonlijk getuigenis, danken allen die een lezing hebben gehouden, alsook alle deelnemers die hebben bijgedragen tot een stimulerende professionele discussie.

5. Danken de 'Agence intergouvernementale de la Francophonie', die de deelname van vele Franstalige directeurs van Afrikaanse nationale archiefdiensten aan de conferentie heeft gefinancierd, voor de steun die zij aan de ontwikkeling van het archiefwezen in Franstalige Afrikaanse landen verleent.

6. Spreken hun grote dank uit ten overstaan van de Zuid-Afrikaanse regering, van het Ministerie van Kunst en Cultuur, van de provinciale overheid, en van de Nationale Archivaris van Zuid-Afrika en zijn collega's, voor het warm onthaal, voor hun genereuze gastvrijheid en voor de uitstekende organisatie van deze conferentie.

BIJLAGE

Eastern and Southern African Regional Branch of the International Council on Archives Declaration on Archives in Africa

Cape Town: 20 October 2003

We, the ministers responsible for the archival heritage of the states of eastern and southern Africa, assembled here in Cape Town, South Africa

Note:

1. That the archival heritage of Africa, in all its aspects - oral and written - was ignored, marginalised, transferred and denied during the colonial era;
2. That in the post-independence era urgent competing priorities and limited resources unfortunately resulted in further neglect of our archival heritage;
3. That steps are being taken with Africa and the region to promote co-operation in the preservation of Africa's archival heritage and in the improvement of records management practices, both paper-based and electronic; and
4. That Africans have lacked access to records created in colonial capitals about African history and that this has resulted in the disempowerment of the African peoples.

Declare:

1. That the archival heritage of Africa, be it in written, oral or electronic form, is a precious resource that must be well managed, carefully preserved and made

accessible to all, in this and in forthcoming generations;

2. That, in order to achieve these objectives, it is necessary for the Governments, regional structures, all-African multilateral organisations and donor agencies to give full support to endeavours of national and other archival institutions to better manage official records (in all media), preserve historic archives, record oral memory and traditions so that the people of Africa can be better informed and make use of archival information and thus be better empowered to exercise their full human rights; and

3. That it is necessary to co-ordinate and develop programmes within the frameworks of the African Union and the New Partnership for Africa's Development (NEPAD) in order to promote the culture, heritage and human dignity of Africa's peoples, to provide for more open, transparent, accountable and good governance for the better development of the continent.

Recommend:

1. That the African Union, through NEPAD, authorise the establishment of an archival steering committee to promote co-operation in archival matters - especially in the fields of:

- Building preservation capacity;
- Building electronic records management capacity;
- Training and capacity-building programmes;
- Ensuring that all the archival material taken from or within Africa in whatever form should be repatriated to countries of origin;
- Protecting archives and manuscripts from theft and illegal and/or unethical sale and export;
- Developing projects for the proper archiving of historic multi-lateral organisations, such as the OAU Liberation Committee;
- Promoting and popularising the continent's archival heritage through joint programmes and special events.

2. That the ESARBICA Executive Board and the technical specialists of the five pillar NEPAD countries (Algeria, Egypt, Nigeria, Senegal and South Africa) should develop a programme of action to be put to the NEPAD and AU structures for approval and for listing for donor funding support.

Issued on behalf the following Ministers and deputy Ministers:

Botswana: M.R. PHETO
Lesoto: Jobo E. MOLAPO
Kenya: J.W. MACHAGE
Malawi: H. MABATI
South Africa: B.S. NGUBANE
Swaziland: G. DLAMINI
Tanzania: Mary M. NAGU
Zanzibar: Haroun A. SULEIMAN
Zimbabwe: K. MOHADI
and the South African provincial ministers from Eastern Cape and Mpumalanga Provinces: N. BALINDLELA and S. MANANA.

Cape Town: 21 October 2003.